

Ante Debeljak:

Emil Verhaeren.

Nekaj nad šest let bo tega, odkar sem imel priliko, prisostvovati v slovitim silovitem Babilonu ob Seini matinéji rajnega mojstra simbolične poezije. Ne vem že kje na podkvi severnih buljvardov je bil gost dekliški univerzi ter govoril, v Parizu to ni neobičajno, o lastnih delih, o razvoju svojega jaza. Gladko obrito lice, harambaški brki, zlat ščipalec, za spoznanje usločena tršata postava srednje rasti: prikupni videz ga je delal skoro za desetletje mlajšega . . . Prepričevalna mu je kretnja, ko narekuje stihe o zlatih čebelah, ki leté v družbo sestic na sinjem svodu. Drobcena glumačica, tolmačica njegovih poezij, kakor zastavni mož toneta v morju ploskanja . . .

Verhaeren se je rodil 21. vel. travna 1855. v trgu Saint-Amand v vzhodni Flandriji blizu Anverse. Otroško dobo je preživel ob reki Escaut po nepreglednih ravninah, koder se pase številno govedo, do vratu pogreznjeno v bohotni travi; onostran jezov pa se svetlikajo bela jadra. Bujno enoličnost prekinjajo le stolpi mest in vasi. Oče Gustav — po rodu menda iz Nizozemske — si je bil v Bruselju napravil premoženje s prodajo sukna in prišel uživati svoje zaslužke v Saint-Amand; pri materinih prednikih se nahajajo francoski primki. Znamenita posebnost je, da se je v rodbini govorilo zgolj francoski, flamščine Emil ni obvladal nikoli. Enajstletnik se je podal v Bruselj v šole, čez dve leti pa v Gand, kamor so mu sledili pozneje odlični rojaki Maeterlinck, Van Lerberghe i. dr. Dvajsetletnik je prevzel na pritisk svojcev po stricu Debocku oljarno, ki je v rojstnem kraju bljuvala oblake saj in dima. Po dvanajstmesečnem čepenju v stričevi pisarni, kjer je otopeval pri knjigovodstvu, se je otresel domačega prahu in krenil na louvainsko vseučilišče ter po enem lustru naredil pravni izpit, kakor dobršna večina njegovih so-deželanov umetnikov. Nato se je vpisal v Bruselju kot advokat, brez vneme, staršem pesek v oči! Mojstri, kakor znani Picard, so mu svetovali, naj ne nadaljuje odvetniškega poklica.

L. 1883. je objavil prvence *Les Flamandes*, Flamke, kipno delo silne nespodobne brezstidnosti, brezobzirne odkritosti, ki je povzročilo pohujšanje med sodobno akademično književnostjo. Besno bevskanje mežikavih radamantov je pozivalo drznega začetnika k

redu in dostojnosti. Nasprotno so ugledni artisti javno branili opljuvanega mladeniča. V rečeni zbirki odmevajo mladostni vtisi in deški dojmi iz srečne blagovite Flandrije: v barvitom kaleidoskopu gledamo pisane pašnike in pestra proščanja; dolga dvorišča, koder mrli in mrgoli nešteto živadi; borne beznice, kjer se gneto zaripli in zahripli gostje, kje plešo debelušna dekleta, kjer potepuhi s postopači pijo, pojó, se ravsajo in kavsajo. Verhaeren ljubi jako naravo, kakor so jo znali vdahniti na platno Jordaens, Rubens, Teniers. V tem se mu spušča domišljija do skrajnosti, bujna in burna, bogata, nestrpna. Nežnost in mehko sta mu zoprni, edinole zaničevanje goji za omledne in osladne kmetske prizore Greuzeove. Njegovi orači so črni, grobi, živinski, sirovi; že bližnji tržan jim je tujec, ki ga je treba obirati in odirati; domovino začutijo le, kadar jim jemlje sinove v vojake; njih veda — posvinjana pratika; v cokljah bi gazili pravo in postavo, pravico in prostost — da jih nagon ne hromi in ovira. Nekatero slike odsevajo v blestečih barvah, žarke in jarke ko jasno solnce. Drugod se priroda ozko spaja z živimi bitji. Oglejmo si kravarico, La Vachère, ki smrči v travi, s komolci pod glavo, v kolobarju muh. Sila, ki kroži v hrastovem deblu, je ista kakor ona, ki se pretaka njej po žilah:

Surovo suho sta rdeči roki njeni;
po zagorelih udih pólje sok ognjeni
in bije in napenja in ji dviga vrat
ko veter bilje preko trat.

Poldan s poljubom zlatim vjame jo pod beko
in spanec še sladak naprej teži ji veko,
dočim ji vejice na rame valové,
z lasmi se njenimi lové.

— Z rodovito Flandrijo živahnih žegnanj in plodnih paš stoji v nasprotju Flandrija mračnih redov, temačnih samostanov. Verhaeren prikazuje to plat svoje domačije v knjigi *Les Moines* (1886). V soseščini Saint-Amanda je stal klošter Benediktincev, kamor je zahajal oče, ožji znanec priyorjev, vsak mesec z Emilom na božjo pot. Romarja sta vstajala na vse tešče, da sta mogla opraviti izpoved in obhajilo. Rani pohodi in ponosne postave v kutah so naredile globok dojem na dečkovo domišljijo: še dolgo so strašile po njegovih možganih podobe teh pustinjačev, ki so neposredni povod *Menihom*. V času, ko je bil zanosil omenjene stihe, se je zaprl

med redovnike, da opravi enaindvajsetdnevnicu ter poskusi obuditi otroške spomine. Nasenčil je sladke preproste menihe, ki po cele dni z detinsko zaupnostjo hvalijo in časte in slave svojo Ljubo Gospo; načrtal epske menihe, ki drže križ ko meč; plahe mrakotne skesance, ki so omamljeni od večne groze in zone pred Kristovo osveto; srednjeveške menihe, ki jim je samostan ko grad in katerih dolgogube halje nalikujejo okornim oklepom. Poglej: ko se dnevna svetloba obremenja s sencami, se vračajo skozi pokrajino, odeto v kovinski mir, beli spokorniki v platnenih plaščih; pomoč so bili nesli betežnim bolnikom v trge, tolažbo nadložnim oračem in kopačem v vaseh, popotnico umazanim ušivcem, ki bodo gnili nagi, neobjokovani in neobžalovani nekje na njivi; beračem, ki jih grize sogoltna beda in ki se, s trebuhom prevotljenim od lakote, ne morejo več prebergljati naprej, ampak se utapljuje ponoči v posinelih ribnikih . . . Životarjenje skesanih samotarjev, mrzličnih mistikov je enako močno in sočno kakor pri pijanih požeruhih, le da se namesto v čutnost in poltenost spreminja ognjevitost in naslada v ljubosumno pobožnost in bogaboječnost.

Sledi sloveča trilogija *Les Soirs* (1887), *les Débâcles* (1888) in *Les Flambeaux Noirs* (1890). Tu dobite strani, ki dihajo jok in plač, grozo in strah, smrt in pogin. Te žgoče sanje in vroče fantazmagorije so nastale v razdobju bolestrnega preokreta v pesnikovem življenju; tu čutiš ostro pereče trpljenje, razdrmane in razdražene živce, grozničave, vročične prikazni bitja, ki vohuni za svojo boleznijo in se često plazi tik ob robu blaznosti kakor nekoč Van Gogh ali Nietzsche. V času ko je klesal te razburkane kitice, se je Verhaeren podajal pogosto in na dolgo v britansko prestolico, kjer so mu temni prizori železa in zemeljske smole, motne megle, somorno in sajasto ozračje svetovnega emporija povzročali gorko in grenko slast, mu nudili griv in gorjup opoj. Njegov bolno izmučen jaz se je hlastno pasel ob mrkih pogledih na ogljeno obrtno središče, se nasičeval ob turobi in tugi, kot jo poté tovarne in ladjedelnice in nasipi. Hodil je na otok — morda nezavestno — iskat nove lepote zakrite v takozvani grdobi:

O moja duša večerna, črni London vlačí se v tebi!

Večeri¹ so fantastične dekoracije; preko njih se dvigajo in švigajo blodni strahovi. Polomi imaj podnasloov: duševni razkroj; to je môra omotične domišljije. Črne plamenice žalostno razsvetlujejo

¹ Prim. iz tega cikla Moietov prevod Drevesa, „Lj. zvon“ 1911, p. 57.

čar teh pošasti in prikazni. Pesnik se je oddaljil od Narave, od luči; prišla je misel, potuhnjeno se je prikradla misel — smrt sreči! Mesto ugaša, grezne v mrak, bolnik se ozira iz svoje podstrešnice na „zlate otoke, že prazne, v zlatu meglenem, kjer sni, oblečeni v plašč iz škrlata, so z vitkimi zlatimi prsti osipali s pene molčeče zlato, ki je kapalo s solnca . . . Razbit ponosa je jambor; ohlapna ogromna so jadra! Naj barka odplava in vgasne pristan; svetliki ne bodo moleli več rok neskončno plamtečih proti vélikim zvezdam; ogenj je umrl! . . .“ Vse je trudno, upehano, bolešno hira in umira: pesnik se naslaja ter opaja v lastni bolesti in goresti, se udaja zavestno móri in turobi. Blazne, brezzvezne podobe pa se iskré, žare, blešče. Vstajajo čudne želje, nezaslišna koprnjenja, neverjetna hrepenjenja se porajajo. K večernicam vabi: bodi starka, ki mrmra očenaše. Zapad okrvavlja nebesa: ubijaj, cveli usta, naj drgeta in vztrepetava polt, zavijaj umirajoče oči, iz zevajočega golta curlja koralen potok. Potem kes, strah, bojazen, tesnoba, drget: cel evangelij bolečine.

Bodi sebi sam krvnik,
sam svoj, ne drugim, bodi mučenik.
In tvoj poljub
dobi edino naj Obup!

Za temi listi muke in razdražene samozavesti je nastopilo pomirjenje, izraženo v *Les Apparatus dans mes Chemins* (1891) in *Les Campagnes Hallucinées* (1893). Vsekakor spočetka še done zvoki iz prejšnjih zbornikov, n. pr. v sonetu *Bojazen*: stari pastir temin trobi poziv mrtvaškim čredam. Na tožnih planjavah srečuje pesnik po svojih poteh neizmerne postave: „mož obzorja“ išče novih življenj in trpljenj; „mož truda“, ogrnjen v ugasle ve-kove, nenasičen preklinja divje siromaštvo; „mož vede“ — bistrook od samega razglabljanja; „mož ničesa“ — kralj gnilobe in trohnobe, pijan posmeha, prerokuje vesoljni razpad . . . Toda hitro se obzor očisti vznemirljivih prikazni: pojavi se sv. Jurij, kipeč od zlata, neobuzdani konj ves v perju in penah, za njim klije milina in brsti dobrota. Na vedrem vrtu se je nastanilo Oduščenje, Ljubav, Žrtev. Sama bleščava, sijajina, tišina. Obsedujoči ritem, ki takorekoč kuje zamisli, postaja tu izredno mehak kakor v *Jasnih Urah*, *Les Heures Claires* (1896), skladnih varijacijah na edini predmet o veselju.

Svetlo videnje sv. Jurja, zgolj prehodno, ni moglo docela odvrniti Verhaerna od žalne vsakdanjosti in kalne resničnosti. Vendar

halucinacija se je zdaj pod vplivom razuma prelevila v čudovit dar simbolične evokacije. Srečna sprememba se očituje v prekrasnih *Les Villages Illusoires* (1894). Te umišljene, neresnične vasi so udejstitev sodobne, zlasti Emersonove zamisli, naj se izsleduje božansko, vzvišeno in junaško ne pri viteških pustolovcih in nadvornikih, temuč v vsakdanjem življenju pri obrtnikih, trgovcih, rokodelcih, delavcih. Povprečnega človeka iz trga, iz koč je poveličal, pobrezmejil, poneskončil, tako da je ustvaril iz njega heroja, zastopnika človeštva, simboličen lik. Evo brodnika: v zobeh zeleno vejico, se bori proti deročemu toku, hoteč k Nji, ki ga zove od daleč. Trudi, prizadeva, poganja se. Veslo se zlomi, smoter se umika. Brodnik se napenja, upira. Zdrobi se krmilo. Glas kliče. Drugo veslo se stare:

Omahljih rok brodar ko snop
ves truden zgrudi se na klop,
zastonj je bil napor njegov.
Zadel je blodni splav na skalo.
Ozre nazaj se na obalo:
ostavil ni bil še bregov.

Odprte oči oken in kazal po zvonikih so ugotovile pogibelj žilavega čolnarja, ki je še vedno in vedno hranil zeleno vejico v zobeh ... Pod žalujkami je Grobar izkopal jamo, kamor meče trupla svojega uboštva. Bele rakve se mu bližajo, naj jih zagrebe — bele rakve prestanih boli, daljnih spominov, nekdanjih junaštev, strtega poguma, minole misli in ljubavi — pa rdeče krste zločinov. Tresoč jih zametava z ilom, skriva s prstjo ... Evo klenega Kovača: bije in tolče in vari, kuje bodočnost in snuje svoj sen. V razbeljeni vigenj je vrgel vstajo, upor, boleost, jezo, nasilje, celo krdelo zla; škali jih, dá jim jekla in bliska sijaj ... Drugod in drugoč pa Vrvarji: na groblje ob cesti napenjajo konopnene krotovice; predoč motvoz kolobarijo; dejal bi, da vlečejo k sebi obzorja, nekdanja obzorja, svetla ali somračna ... Zatem Ribiči: zagnali v globino so mreže in sedaj pobirajo iz nje vso naplavino svoje muke, izmečke kesanj, boleznin in bede; ribarijo in tolikanj love, a naposled „pozabijo, da v nebo sijajno kot magnet nas bajno zvezde vabijo ...“ In podobno Mlinar, Zvonikar. Vse te sive somorne silhete rasto v nadprirodne hiperbolične embleme, simbole truda in teženj, črta in sovraštva, nasilja in ljubezni. Vrvar se je spoprijel z večno neskončnostjo, Mizar starega kova, ki vdelava v deske geometrične

oblike, je predstavnik tvoriteljem sestavov. Tajinstvene podobe mečejo svoje sence na megleno, oblačno, duševno, burno ozadje, kar jih dela še bolj resne. Ali pa se dvigne zlata in krvava nevihta npr. Gorečih kopic:

Planjava v poznem se mraku je prijela
in v štiri stene obzorja zvon bijoč
zaganja zvok svoj skok na skok.
— Kopica se je vnela! —

Po brazdah potov valovi se gneča,
preko gazi iz vasi vse gneča valoveča,
in čuvaji hišni tulijo iz sela.
— Kopica se je vnela! —

Plamen puha in drobi in melje,
si krpe trga in v vzduh jih stelje;
ko vitice in kitice včasih
se zavija v kodre žareče počasi.
Potem na mah umiri se, se umika,
tihotapi, loči se, skoči od tal —
in glej zlato in glen svetel
na temnem nebesu; perjanico svod si natika.
— Ko hipoma v dalji druga se kopa zapali! —

Neskončna je — kakor da mahaš dva šopa
žvepljenih kač — prek polja skakljajo plameni,
čez pristave, zaselja, kjer v šipah
iskré se razbeljeni kremenih.
— Kopica se je vnela! —

Poljane? brezmejne so v trepetu;
drevesno listje dviga se v lesketu
nad barje in plodni kotel;
na zadnjih nogah žrebci v strah rezgetajo,
ogromne jate ptic plahutajo
in padajo v oglje živo — krik votel
vstaja iz zemlje; to je pogin,
vesoljni pogin, ki požar
vihčí ga v zrak krvavih pesti.

Za grozo mir — ko v trudni večer
pošastno tam zopet namàh
somrak zalije hlastno svetloba smela?
— Kopica se je vnela! —

Po križiščih se plaho ugnetajo
ko uročeni ljudje,
in deca vekajo
in starci izpuljene roke
h praporom plamenov kretajo,
a v dalji uporno molče
zblazneli, topo strmé izbuljene oči.
— Kopica se je vnela! —

Rdeč je vzduh in svod nebá,
turoben ko duh, ko rajni,
pod zaprtimi vekí zvezdá.
Veter orje, podi pesek zlat,
in porje škrlat.
Ogenj postaja krik, v plamenu zatuljen
v daljne odjeke,
proti drugemu bregu, kjer ona stran reke
hipno ko sen se zasvita.
Širna ravan? žerjavica, kri
in laž in zlato — in vihra pometa
visoka smrt prehodno z oboka,
da odnaša nebo, se zdi.

(Konec prihodnjič.)

Ante Debeljak:

Emil Verhaeren.

(Konec.)

Socialna vprašanja so vznemirjala Verhaerna že od mladosti. Viélé-Griffin pripoveduje, da je ustanovil umetniški odsek in od 1892. dejansko sodeloval za narodovo vzgojo s tovariši Eekhoudom, Vanderveldom i. dr. Že više omenjene Uročne poljane, nadalje les Villes tentaculaires (1895) in les Aubes (1898) izražajo nove težnje. V prvih razgalja vznemirljivo sodobno rano: opuščene njive, ob grudi samuje ostavljena motika in kopača. Narod beži in teži s kmetov v mesta; dežela je omočena, uročena, učarana po mamilu, vabilu, slepilu sladkosnednih in samopašnih središč, pipalkastih mest, ki so liki hobotnice ovila svoje tipalke okoli žrtev — polj — ter jih izsesavajo in praznijo. Sredi ravni štrli, kipi kvišku nalik nočna in nebotična nada mesto; vsa pota in steze vodijo vanje. Naselbine in vasi so osamele, opustele; cerkveno blagoslavljanje na vasi: lajna melje otožno popevko, kričavi hlastač ponuja vselek, sami starci zro skozi vrata, vse pusto in prazno. Lajna besno žaga hrupavi napev, a privabi na klavni ples zgolj dva norca in dve norici. Blazni vro odvsepovsod, edini živci kali na opustošeni deželi? raztrganci, berači, bosjaki, prosjaki v razcvelih capah in cunjah nalikujejo blaznežem. In blaznikov mrgoli, ki prerokujejo solncu smrt, klicam konec, jalovost zemlji. Po veliki cesti se vlečejo čete bornih sirot, ki „pijo dež, ližejo veter, kade meglo“: sesalkasto mesto jih privlači, vpiva, vsrkava. Vse trepeta in drgeta, kadar drvi vlak v obrtniško središče . . . Tam pristanišče z gajem zapletenih jader in z gozdom jamborov: celó morje meri proti mestu, ki potegne vase in vdihava svet. In tukaj? Po trgih razsejani kipi redovnika, vojaka, meščana, apostola — bivših voditeljev množice. Okoli soh, po razpotjih in ulicah, vročično življenje, zimničavo vrvenje, drvenje. Drhteč kot v omotičnem snu, prisluškuje pesnik, prestrašen ali ganjen, poskakuje veselja ali trepeče žalosti, pozna neizbežno — a prokletstva ne. Gorostasno je rdečkasto videnje Gledališč. Na Borzi, koder divja varljivi in kvarljivi pohlep po zlatu, koder se peha nizkoten pohot po dobičku, koder se potuhnjeno plazi in preži dragoletnik, se meša pesnik med tuljenje kupcev in prodajalcev.

Tam se gneto in gomaze mrzlične množice ter oblegajo pisarne mrgolečih Bazarjev. Tu je pričaral v Mesnici ostudno, ogavno meso za slave pohotneže in poltene poželjivce. Ondukaj strmé v višave orjaške Stolnice, kamor se zatekajo utrujenci in upehanci, kamor se zatikajo naveličanci zmešanega mesta; mornarji, boječi knjigarji, starinarji, cerkveni ključarji kleče pred razpelom. Drugje spet Tvor-nice, še obsežneje, bučeče, kjer stroj hrope in sope noč in dan.

Jeklene čeljusti žvečijo, bljujejo;
pekleni beti in obrovska kladiva
na naklih klade zlate kujejo,
in v kotu vžžareva lito železo
— ko zvito oglje — kroté ga z jezo.

Med tem stopajo po cestah in ulicah pogrebniki: Smrt pometa vse mesto na pokopališče.

Evo ga v vsej požrešni grozoti, hlastežnega Mesta, napreženega na nedavno še jasne poljane . . . Drvenje, divjanje upornih trum, vstaja se zrcali v Prevratu. Učenjak, vzhičen navdušenja za vedo in prosveto, najde svoj slavospev v Raziskovanju; nezabna hvalnica se ori krasoti, sili, zakonom v Zamislih. Ves ritem velja prihodnosti, vse stremi Proti bodočnosti.

— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

Vse tehtati, tuhtati — neodoljivi pohlep
človeški prebrska gosti in gibki gozd bitij,
in naj brez spotik se težkó je iz gošče preriti,
Um najde pravic in dolžnosti zakon in sklep.

V atomih se išče, iz prahóv, iz kvasóv
se kaže ogromno življenje; vse veže
ujeto v neskončno brezmejnost se mreže,
ki širi in stišče nesmrtna jo snov.

Po svoje prebija tajnosti steno
junak, učenjak, pustolov in poet.
In novo že bitje čuti ves svet
za skupnih, samotnih naporov se ceno.

A ve, ve mesta,
 od vsepovsod
 nabirate in tirate človeški rod
 s planjave in dobrane,
 kopičite v sebi zadosti ljudi,
 dovolj novega soja, rdeče moči,
 da vnamete s plodno vročico volje
 možganov resnih in besnih
 vsem tem,
 ki razodevajo pravce, odsevajo
 veselje.

Duh poljane minole bil Božji je duh,
 bal se žaliti z iskanjem Ljubezen,
 pal je pod os, ker biti ni htel prekucuh,
 novih žetev voz žareči gre čezenj.

Gonoba prihaja, sopiha od vseh strani
 po plani končani vetrovi besnijo,
 a zdalje sesa ji mesto sile in kri,
 kar še jih ostalo je pred agonijo.

Žarna tovarna blesti, kjer njiv je sad
 iskril se; siv čad cerkvene strehe okaja;
 človeški duh napreduje in solnca zapad
 božanska ni hostija več iz zlatá, ki oplaja.

Kedo vas odveže blodenj in blaznosti vseh
 in zone mrtvaške, kedaj se li prerodite,
 o polja, ko vrt za trud in naporni uspeh,
 ko čaša, ki núdila zdravje, deviške bi svite?

Nekoč premladite z uslužnim solncem nekdanjim
 in z vetrom, živino usužnjeno, dobrim dežjem,
 ob urah prostega vzneta s poletom jutranjim
 spet rešeni svet, ki pal je bil mestom v objem?

Mordà pa postanete, polja, poslednjikrat raj
 — očiščen bogov, otrebljen njih slutenj — vseh modrih,
 ki bodo ob zori prihajali sanjat v ta kraj,
 poprej ko zadremajo v jasnih večerih in bodrih?

Medtem pa življenju širokemu zdi se dovolj,
 ljudem da radost nebrzdano in plodno ponuja.
 Pravice, dolžnosti? Sanje različne to zgolj,
 pred slednjo nádejo novo mladost jih obuja!

Kako se neha spopad med sogoltnimi mesti in padlo, podlo poljano? Rešitev riše v zabrisanih potezah tretji del družabne epopeje, Jutranje zarje. Megleno nam ta štiridejanka nasenčuje prvi svit bodoče zore: gnusoba divjega razdejanja nastopi, predno se zemlja osnaži mestnih nečednosti; nato se gorostasna zmeda in zmešnjava umakne ubranemu razvoju človeškega sporazuma.

Spričo tega viška, kjer se razglabljanje in premišljevanje spaja z vsevišnjim zanosom, z visoko vzpeto prosternacijo čuta, se je odločila umetniška Belgija prirediti slavje svojemu sinu. Množica je bila prišla slavit l. 1896. moža čudovite dobrote, odkritosti in neodvisnosti nič manj nego pesnika, ki se ga rojak Guilbeaux ne boji imenovati najsplošnejšega in največjega v Evropi.

Novo postojanko tvorita *Les Visages de la Vie* (1899) in *Les Forces Tumultueuses* (1902). Manj rezek in razburkan, manj obseden od mračne bojazni nego v *Mestih* se kaže Verhaeren v *Obrazih Življenja in Hrupnih Silah*; tem veselejša je vedrina, čim več je taval in tipal po teminah, predno jo je dosegel. V prvem zvezku se zanima za razne moralne misli, opazujoč človeško srce. Čista filozofija navdihuje te vzvišene meditacije. Določna in odločna odpoved je zavlada, radosti je dal zatrdno slovo:

Veselje pač daleč, ah, onkraj človeške je duše,
 najvišja je dlan izpulila zgolj puh in peresa
 tej ptici, ki krili v vrtincih penečih v nebesa
 in s samo se senco dotika pozemeljske ruše.

Nravni nagibi prešinjajo tudi četverodejanko *Cloître, Samostan* (1900), kjer se odigrava med redovniki bridek boj vesti, v ozračju duševnega vzhičenja, ideološkega fanatizma. *Philippe II* (1901), žaloigra v 3 dejanjih, vprizarja borbo dveh zgodovinskih ostrih in reznih značajev, med Filipom in sinom Karlom, junaško, a boleljivo dušo, v kateri se menjava plaha upehanost s sijajnim vzmahom častihlepja.

Samo časovno sodijo semkaj *Les Petites Légendes* (1900), ki vsebljajo brutalno poezijo brez nežnosti in ljubkosti. Legendice očrtujejo v starinskih sanjarijah in trdih potezah značaj krepkega in

surovega flamskega plemena, čutnega, hotljivega, slavnega . . . Prastari Kipec, podoben Diani, Veneri ali tudi Cibeli, je stoloval v zlati halji pod kapeličnim oblokom liki Devica ter čudežno ozdravljaj. Oblastni kaplan pa mu izvoha peklensko poganstvo in ga pahne v reko. Ob jezcu ujemo malika brabantki kegljavci ter postavijo za srednji stožec. Podere ga prvi — vname se mu zidanica, vrže ga drugi — smrt vzame mu hčer, naslednjemu se zruši v skednju glèt ter ubije psa in pastirja. Sledi zgodba opolzle čarovnice, ki dobi kmeta z omotičnim napojem, zraven drugih zanimivih, čudovitih, pretresljivih.

Gori navedene Šumne Sile izražajo poleg umirjene vedrosti še modernizem. Pravzaprav ostaja Verhaeren zvest svojemu načinu, gledati svet v motni luči; vendar optimizem in tragika se strinjata v višjem zanosu, v strastni ljubezni do življenja, četudi tulečega in krvavečega, da le diha in drhti! Opeva in proslavlja Vedo, Umetnost, vročico, ki tvori in ustvarja, ki razdira ter stare sledove in stopinje preteklosti zastira z novimi. Dokaj nasprotij, mnogo protivnega, prostaškega, zoprnega, umišljenega tiči v današnjem brezumnem stremljenju po vzorih. Ali poskus je orjaški, zalet mogočen, navidez nezvezno pehanje in nehanje zrcali sijajno veličast kozmičnih prekucij in revolucij. Naslaja se ob gibanju burnih sil, opaja se z nado in upom ob jakem raznetu, širokem razmahu vesoljnega utripanja. Primerek za njegov vedri optimizem iz poema *Matin*: v jutru je udaril legak in poskočen čez polje in sadovnjak, ogrnjen v veter in luč; odpodil iz prsi je misli čemerne in dlakocepno učenost, vesel zvenceh iskrečih kremenov na poti; in stopa s ponosom, ker ljub in drag mu je zrak in zemlja, ker je brez mej in meša se v svet, pijan prvinskega žitja; slučaj ga vodi in spremlja; na ustnice žgoče poljubi cvet, kjer ga zaloti; lahkonomog krene skoz log in grize liste zelene . . .

Rdeče vetrove gledam kakor nikdár
blesteti po morju vejevja in snuti,
starosti mi duša človeška ne čuti,
pod solncem je mlada in nova sleherna stvar.

Jaz ljubim roké si pa bujne plavkaste láse,
dlaní pa svoj čok in jasne oči:
in da si nabrenknem kipeče moči,
prostrano vsemirje posrkati hotel bi vase.

Prekrasen pohod po planjavi in v senci je hoj
 kjer bitje prepeva in plaka, utripa
 in troši se ter se razsipa
 in liki brezumnik opiva se s samim seboj!

Naslednje postajališče se zove *Toute la Flandre. Les Tendresses Premières* (1904) t. j. Vsa Flandrija. Prve nežnosti. Čez tri leta je obelodanil *Toute la Flandre. Les Guirlandes des Dunes*; nekaj kesneje je izšla *Toute la Flandre. Les Héros* itd. V tih in poznejših naslovih vse tja do *Les Blés mouvants* (1913) se Verhaernova lirika neprestano obnavlja in presnavlja, postaja vedno širja in prostēja v razmahu; nazadnje imenovana Valoveča žita so vznesena hvalnica flamski zemlji, rujni bujni žetvi, poljedelcem in rokodelcem, čudežni moči zlata in ljubezni. Kakor v skrajnem početku tako lepi pesnik še zmerom na rodni grudi in H. Davignon meni, da bi ne bil dosegel svetovnega slovesa, ko bi se bil odtrgal od nje.

Od ostalih zbornikov naj omenim še *Les Heures d'après-midi, Popoldanske ure* (1906) kraj tega je objavil obsežneje razprave o slikarjih Heymansu, Khnopffu, Rembrandtu in kot tridesetletnik nekaj pripovedne proze v težkem slogu Mallarméjevih *Divagations*. Ob zaključku se pomudimo trohico pri snopiču *La Multiple Splendeur* (1906), Mnogoteri blesk . . . Zavese saj in sence padajo s slemen in stolpov, noč se nastanja surovo nad kolodvorom, od svetilke do svetilke samó režejo škarje svetlobe mrak in temó; počasni sprevod pogrebniških vlakov začenja, škripaje in zadevaje izginjajo vozovi v temino; kriki, turobni znaki — in vlak oddrda v hrupu železja in kladiv — poniglava plan ga pogoltne, posreba . . .; ob zori priveslajo ladjice lahne, otovorjene z ambro in kovinami, ponosno plapolajo pisani prapori v zraku, po vitkih vrveh posedajo pestre are, tu je ves sijaj in ves lesket in blišč od vsepovsod — in glej, vse se pozabi — i volhki vozovi i sajasti predori i premogaste postaje — pred mrzličnim blaznim klicem obzorij in morij . . .: celokupni Dinamizem v poeziji! — Rad vas imam, dečki plavolasih deželâ, zorni vodniki hrzajočih vpreg, zagoreli drvarji iz vonjivih lesov, starodedni kmet iz bele vasi, ki ljubiš ornico in travnik ter s kretnjo razsežno mečeš seme najprvo v zrak, v luč, da še malo živi poprej; vas mornarje, ki pojete pesem priprosto, ko se napenjajo jadra in drhte jambori in vrvi, vas okorele nakladalce in razkladalce ladij, ki si podjarmijo valove tja do tečajev;

in vas iskalce mamljivih kovin po ledenih ravneh, po sneženih goljavah, koder oblega vas mraz in sunkoma stisne v svoj ogromni vijak, vas rudarje, ki — svetilke v zobeh — se plazite v zemlji po tleh do ozkih žil; in slednjič vas, kalilce železa, kovače jekla, ki — obličje od črnila in zlata — luknjate senco in meglo, hrbti napetih mišic okrog neznanskih nakoval in velikanskih vignjev, temni kladirarji ustvarjeni za vekovito delo, v srcu vas čutim, mogočne in bratske vas slutim! O žilavi trud, ta divji in ostri, rezni in resni napor, na plani, na morski ravni in v srcu gor, vijoč svoje vozle povsod in bijoč člene verižne od konca do kraja sveta! O kretnje drzne in smele v solncu in senci, o roke vedno goreče in dlani nikoli upehane, združene skozi vesolje, da ukročeni vsemir dobi vtis človeške sile in volje in objema obris: ne brne-li tu strune Socijalizma?

Drevo samotno na planem že sto in sto let stoji ter opazuje iste setve in žetve; ugasle na veke so daljnih dedov oči, ki so zrle, kak skorja njegova vozla se zanka za zanko, grča za grčo; predsedovalo je njih delu, nudilo ob vznožju zaraslem postelji iz maha in zibalo v sladki senci deco ob uri poldanski; v jutrih vasi vedežujejo vreme po njem — se-li solzi ali prepeva — zakaj pozna tajne silnih oblakov in solnca, ki se kuja na skritih obzorjih; ono je vsa prošlost, pokončana na tožnih livadah; v svečanu ko sok se razlije po deblu postarnem, iz brstov in popkov, iz vej — usten blaznih, zvitih rok — zažene krik neskončno zategel v bodočnost; tedaj pa z nitkami dežja in luči kalí tkivo svojih žametnih listov, snuje vozle in uglaja vejevje, v premagano nebo vzdiguje čelo in v močvir se steza in v sosedni svet spenja žejne korenine, da večkrat samo se čudi tihemu dehtivemu delu; o boji in silni naponi pozimi! meči vetrov mu prebadajo kožo, nevihte in vihre, slana in sren in srež ostra ko raskavi opiljki, srd in črt sap in toče in moče, snega, led in žled, čegar zob grize in gloje vse do beljave, do hobotnega pasma laskov in vlaken — a nista mu srčnost in vek ohlapnela, pa vselej lepše je bilo mu brstno življenje slednjo pomlad; v vinotoku ko zlató zmaguje mu v listih, poroma še često mi noga k drevesu, ki prehaja jesenski ga veter; kot velikanska ponev-žerjavnica peres in plamenov kipi tja v sinje višine ...

Kakor da biva v njem duš milijon, se je zdelo,
vse po vejevju ogoljenem mehko je pelo.

Bližam se — z lučjo napolnjeno moje oko —
in s prsti pogladim, otipljem ga s celo rokó;

začutim, kako nadnaravno utriplje, drgeče
 neznansko v zemljó vse do najbolj dolenjih plasti;
 tedaj si na deblo surove, prsi pritisnem žehteče
 s čutom take ljubezni in take slasti,
 da ritem globoki njegov preseli se vame
 in sila me cela do mozga prešine, prevzame.

*

Takrat sem se spojil v njegovo prelestno življenje;
 nič manje navezan bil nanje ko sleherna vej;
 ko vzgled in ko vzor je molelo v svetlo blestenje;
 vzljubil sem solnce in gozde gorkeje ko prej
 in golo ravnino brez meje in bežne oblake;
 in proti usodi zakrit sem bil v trdnosti ščit,
 vsemir pestovati dlani so hotele mi jake;
 bil čilih sem mišic in žil, legak in spočit
 sem vikal: „Sila je sveta,
 Človek naj v dela, smelo početa,
 vtisne odločno svoj ostri pečat:
 Moč ima ključe do rajskih vrat
 in pest nje široka nam duri nebesne odklepa.“
 Poljubljal sem hrgasto deblo ko nor,
 in ko se večer je odtrgal od gor,
 izgubljal sem v polja se slepa
 in hodil sem todi in blodil sem tja
 in blazno je vrel mi krik iz srca . . .

Mar ne diha panteizem iz prevedenih vrstic? —

Dotičnim Francozom, katerim je vzor pisatelja n. pr. Musset, čuvar „dobrega okusa, sporočila, prave mere“, se more zdeti Verhaeren barbar, kipoborec. Pri presoji njegovih prikazni ne gre pozabiti, da je samorasli Belgijec člen v verigi, ki spaja galskega duha z germanskim individualizmom. Turobna vizija narave in človeštva, duševno obilje, miselni nepokoj, samoniklost ovajajo izrazitega severnjaka. Zamaknjeni samosevec doživlja ognjenične in ciklonske vtise. Njegova umetnost je nad vse osebna. Prekipeva brezbrežne neskončnosti, vzhičenih, visoko vzpetih, vznesenih nadčloveških čustev; njegova domišljija vnikljivo poveča vse stvari v hiperbolske embleme, žene emocije do skrajnosti, paroksizma, pretvarja resničnost, povečuje nje predstavo, opazuje reči z večnostnega vidika; skrivnost in življenje se mu družita v eno zlitino, „spletana v taisti

blisk“. Tesnobna otožnost, prepojena z mrzlo grozo, ga tišči in tlači. Tožba njegova pred Usodo je obsežna, brezbrežna kakor njegov obup; hrapavo in hripavo zvení, enolično ko žitje, zdržema ko bolest in gorest . . . Ko pa se je jasneje zavedel mnogolike in čudežne istinitosti, vesplošnega življenja in neizmernih njegovih moči, se je zavzel za silo-stvarnico ter pil radost in mladost iz tega spoznanja. Iz pesmi prokletja je vzkalila in se razpregla hvalnica ljubezni. Verhaerenu je lasten dar podob, kakor ga je premogel le pevec *Légende des Siècles*; čujemo polni religiozni odjek, posebnost velikih bardov; njegove sanjarije so več ko molitev: *Et je songe, comme on prie . . .*

— Koncem lanskega listopada so priobčile novine vest, da se je prosluli avtor *Sesalkastih Mest* ponesrečil in preminol.¹

¹ Pri osvežitvi obledelih pojmov in dojmov, dobljenih svoječasno iz prevesne večine Verhaernovih pesnitev, sem uporabil osobito: A. Beaunier, *La Poésie nouvelle*, Paris 1902, ter Ad. Van Bever & Paul Léautaud, *Poètes d'Aujourd'hui*, Paris 1910.

Ante Debeljak :

Kukavice.

Kako, kako? vprašuje z bukovice,
kako se gorko gnezdo naredi,
kako se rod negotni zaredi.
Kako, kako? To ni za kukavice.

Tako lahko je to za druge ptice,
kar komaj slišno tod jih žvrgoli —
za nas povsod sovragov mrgoli:
dehor in gad pa zračne roparice.

Kedo, kedo goliče naj izpita,
kako ko komaj sama kdaj sem sita? . . .

Ves dan je v druga gnezda kukala,
kako počene in kako zvali
na tuje rame vse skrbi, boli —
„Tako, tako“ nato je kukala.

